

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví
Nám. Jana Palacha 2
Praha 1

Alexandra Tesaříková: Heřman Jakub Černín v Římě ve světle svého cestovního deníku (1679-1680), Praha 2006, 162 stran textu.

Posudek oponenta.

Cestování a poznávání sousedních i dalekých krajů, jejich přírodních krás, architektury, výtvarného umění i technického pokroku včetně konfrontace s jazykově, nábožensky a mentálně více či méně odlišným prostředím, jejichž nedílnou součástí jsou i kavalírské cesty za vzděláním, byly a jsou velice vděčným tématem. Dokladem toho jsou edice deníků a cestovních zpráv, množství odborné literatury, tématických konferencí i vznik pracovišť či pracovních skupin v zahraničí specializovaných na tuto problematiku, jež se zhruba od 80. let minulého století (u nás od 90. let) těší neutuchající pozornosti. Vzhledem k tomu, že se v českých archivech nachází řada pramenů k tomuto tématu dosud probádaných jen málo nebo vůbec ne, je jistě potěšitelné, že se právě na naší pražské "mateřské" katedře archivnictví uskutečňují semináře dr. Zdeňka Hojdy a vznikají zajímavé diplomové práce pod jeho vedením (včetně seminárních a soutěžních studentských prací), které se vážou k tomuto tématu a reagují na současný stav zahraničního bádání jak po stránce metodologické, tak ediční, a svým specifickým způsobem přispívají k dotvoření mozaiky zobrazení historie současné sjednocující se Evropy.

Obširná, velmi zajímavá a svědomitě vypracovaná diplomová práce Alexandry Tesaříkové zaměřená na římský pobyt Heřmana Jakuba Černína, který uskutečnil v rámci své kavalírské cesty Evropou, je jednou z nich. Jako hlavní cíl své práce si diplomantka vytýčila všestranný rozbor té části Heřmanova cestovního deníku, která pojednává o jeho pobytu v Římě. Jak vyplývá z její předmluvy, tímto tématem se zabývá dlouhodobě, s výrazným citovým zaujetím a spolupodílí se na vydání edice Heřmanova deníku, v níž bude využita i předkládaná diplomová práce.

Úvodní část diplomové práce přináší obsáhlý přehled a rozbor literatury vážící se k danému tématu (s. 2-14). Diplomantka práce kriticky komentuje, všímá si charakteristických rysů jednotlivých národních produkcí, vyjadřuje vlastní názory a postřehy, vyrovnává se s názory starší české historiografie a zasazuje „českou problematiku“ kavalírských cest do evropského kontextu. Hodnotu této kapitoly kromě užitečného souhrnu nejnovější literatury podtrhuje i výčet specializovaných bibliografických databází.

Následuje kapitola věnovaná pramenné základně (s. 14-35), členěná dále do podkapitol. Diplomantka v ní porovnává Heřmanův deník s obdobnými prameny v českém prostředí, konstatuje a podrobně zdůvodňuje jeho výjimečnost (osobní vedení deníku), všímá si jeho jazykové stránky a dospívá k věrohodnému závěru, že autor deníkové záznamy pořizoval nerad a z povinnosti. Věnuje pečlivou pozornost rozboru jeho všech tří dochovaných exemplářů, vyvozuje vlastní hypotézy, které logicky dokládá a neopomíjí ani popis všech tří

variant dochovaného pramene; užitečné je i vysvětlení způsobu odkazů na jednotlivé exempláře v dalším textu diplomové práce (s. 14-23).

Velmi stručně je zmíněna cestovní instrukce, jíž se Heřman Jakub spolu se svým hofmistrem řídili po celou dobu cesty až do skonu Heřmanova otce Humprechta Jana (s. 23-24) a vzájemná korepondence mezi Humprechtem Janem a synem či členy jeho doprovodu (24-25); ta je však rozvedena v následující podkapitole.

Kritice a informační hodnotě pramenů věnovala diplomantka zaslouženou pozornost (s. 25-35). I když konstatuje, že prameny o kavalírských cestách nejsou v úplnosti zatím ani systematicky podchyceny ani probádány, snaží se jejich spolehlivost a výpovědní hodnotu sledovat ze všech možných zorných úhlů; pečlivě porovnává Heřmanovy deníky s obdobnými prameny domácími i cizími včetně konfrontace s prameny nešlechtické povahy a své poznatky dokladuje vysvětlujícími texty v závorkách i odkazy v poznámkovém aparátu. Všímá si Heřmanových zálib a preferencí, prostředí v nichž se pohyboval, osobních témat, povahových vlastností, zajímavá jsou její srovnání Heřmana s otcem Humprechtem Janem, též absolventem kavalírské cesty, avšak s daleko skromnějším rozpočtem, i poukaz na absenci zájmu o aktuální politické dění, která Heřmana odlišovala od jeho vrstevníků.

Překlenovací kapitolkou je stručný životopis Heřmana Jakuba, který slouží pro základní orientaci.

Následující kapitola Kavalírské cesty je dále členěna do podkapitol (s. 38-74). V nich se diplomantka velice podrobně věnuje vzniku a vývoji kavalírských cest a jejich výchovnému a společenskému pozadí. Kapitola je zdařilým spojením poznatků získaných z odborné literatury domácí i zahraniční, vydaných pramenů i pramenů jí studovaných (deníky, korepondence z RA Černín). I v této kapitole prokázala schopnost kritického pohledu, bystrých úvah a vlastních názorů a plynule zařadila „české cesty“ do evropského kontextu. Obdobně je zpracována další kapitola Všechny kavalírské cesty vedou do Říma, opět členěna do podkapitol (75-92). Z různých aspektů si všímá si Itálie jakožto obligátního cíle kavalírských cest, plasticky líčí specifické prostředí barokního Říma a pochopitelně se věnuje i vztahům černínského rodu k Itálii (příbuzenská propojení s rodinou Gasoldo). O zpracování této kapitoly platí totéž, co bylo řečeno výše.

Vlastní jádro diplomové práce uvádí informativní kapitolka o kavalírské cestě mladého Heřmana Jakuba (s. 92-101), dle autorky plně odpovídající celoevropskému modelu; nabytými zkušenostmi se podle ní zařadil mezi evropskou elitu. V ní si všímá nadstandardního finančního zabezpečení cesty, sítě „kontaktních adres“, trasy a cílů cesty i osob z Heřmanova doprovodu; opět s bohatým a výstižným poznámkovým aparátem.

Naplněním cíle diplomové práce je poslední kapitola nazvaná Analýza deníku, též členěná do podkapitol (s. 101-139). V ní diplomantka zúročila nejen své výborné znalosti teoretické, ale především svůj rozsáhlý praktický archivní výzkum. Na pozadí společenských aktivit představuje Heřmana Jakuba jakožto čilého účastníka pestrého společenského života, všímá si přátelství s jinými kavalíry a vrstevníky navazovanými během cesty i v Římě a jejich obvyklých společných akcí. Velmi podrobně jsou vycizelovány Heřmanovy kontakty s významnými církevními hodnostáři, které dle zjištění diplomantky jednoznačně převažovaly (kontakty s římskou světskou aristokracií byly naproti tomu chudé); zajímavé postřehy nepostrádající kritický pohled se týkají Heřmanovy dvojí papežské audience. Diplomantka neopomíjí ani Heřmanův vnitřní duchovní život a projevy zbožnosti a porovnáním s deníky jiných kavalírů, někdy kritických k podobě katolických obřadů, nepochybuje o jejich upřímnosti. Cenné jsou údaje o Heřmanových užších kontaktech s představiteli některých církevních řádů, rekonstrukce návštěv poutních míst a významných církevních staveb. Neméně přínosné jsou poznatky o Heřmanově studiu a šlechtických cvičeních, které však v období před turínským pobytem považuje diplomantka pouze za doplňkové. Nechybí ani kritický pohled na Heřmanův vztah k výtvarnému umění (malířství, sochařství), na jeho okouzlení antickými památkami, na jeho zájem – v důsledku praktického založení – o soudobou architekturu a urbanistiku včetně zahradní architektury či na jeho vztah k divadelním a hudebním produkcím.

Závěrem shrnuje diplomantka své poznatky a názory z předchozích kapitol, konfrontované s prameny a odbornou literaturou, a oprávněně zařazuje zkoumaný cestovní deník k významným pramenům osobní povahy konce 17. století. Zdůrazňuje nutnost využití střeoevropských pramenů k danému tématu a nutnost oproštění se od „čechocentrismu“, neopomíjí metodologické přístupy, klade si otázky a hledá logické odpovědi, nebojí se vlastních názorů a kritických postřehů a je si plně vědoma náročnosti výzkumu v jeho plné šíři, neboť jeho dokončení je stále otevřené a do budoucna nabízí další nezodpovězené otázky.

K diplomové práci mám několik dílčích připomínek: Dle mého názoru by jí prospělo „zeštíhlení“ kapitoly o kavalírských cestách, téměř stejně rozsáhlé jako poslední kapitola, která je jádrem diplomové práce a výsledkem vlastní samostatné práce s prameny. Uvítala bych přílohy: mapku Heřmanovy kavalírské cesty, edici původní cestovní instrukce (je na ni často odkazováno; navíc by byla demonstrována technika ediční práce) a reprodukci ukázky Heřmanova deníku, případně jeho korespondence s otcem. Co se týče přepisu jmen, měla by být dodržena jedna varianta (např. s. 28 kde v jednom odstavci figuruje Khevenüller jako Bartoloměj i Bartolomäus). Diplomantka by se měla v budoucnu vyvarovat neobratných

formulací (s. 94, 10. ř. „Černínský rod dokázal (správně prokázal) svou vysokou prestiž...“) a hovorových forem jazyka (např. s. 86, pozn. 258 „... historka mi nepříjde pravděpodobná.“; s. 86, 7. ř. „...Černín se do doporučené délky pobytu sotva vešel...“ , „drby“ atp.) a více dbát na závěrečnou korekturu textu.

Vzhledem k výše řečenému se domnívám, že diplomantka splnila veškeré nároky kladené na diplomovou práci, plně prokázala schopnost samostatné práce s archivními prameny a odbornou literaturou i kritického myšlení a formulace vlastních názorů. Proto ji navrhuji k obhajobě s hodnocením „výborně minus“.

V Praze 19.9. 2006

PhDr. Alena Pazderová

Národní archiv, Praha